

через призму різних наук, що базуються на реалізації навичок природоохоронної поведінки. Процес виховання ціннісного ставлення до природи у дітей означеної нозології повинен розглядатися як такий, що найповніше враховує органічну єдність інтегрованого підходу і забезпечує динаміку змін у ставленні учнів з інтелектуальними порушеннями до довкілля.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні сучасних підходів до процесу виховання ціннісного ставлення до природи у дітей з інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно-орієнтований підхід : наук. вид. К. : Либідь, 2003. 280 с.
2. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. 308 с.
3. Липа В. А. Основы коррекционной педагогики : учеб. пособ. Донецк, Лебідь, 2002. 327 с.
4. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підруч. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ імені І. Огієнко, 2015. 311 с.
5. Пахомова Н. Г., Кононова М. М. Спеціальна психологія : навч. посіб. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : АСМІ, 2015. 359 с.

Тетяна ПРИТИКА

магістрантка спеціальності 016
Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **О. В. КОЛИШКІН**,
канд. пед. наук, доцент

ПРОБЛЕМА ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розкрито теоретичні аспекти процесу формування екологічної культури в учнів з інтелектуальними порушеннями в ході аналізу науково-педагогічної літератури. Зазначено, що у педагогічній науці поняття «екологічна культура» використовується як особистісна характеристика, що виражає сформованість у людини соціально-екологічного досвіду у вигляді знань, умінь і навичок, а також певний рівень вихованості. З'ясовано, що стосовно учнів з інтелектуальними порушеннями поняття «екологічна культура» може розглядатися як складне, інтегроване утворення, яке реалізується в процесі екологічного навчання і виховання, й включає формування системи

елементарних екологічних уявлень, екологічно усвідомленого ставлення до об'єктів навколишнього світу та навичок природоохоронної поведінки.

Ключові слова: екологічна культура, екологічна освіта, екологічне виховання, діти з інтелектуальними порушеннями.

Prytyka T. The problem of ecological culture of students with intellectual disabilities in pedagogical literature

The article reveals the theoretical aspects of the process of formation of ecological culture in students with intellectual disabilities during the analysis of scientific and pedagogical literature. It is noted that in pedagogical science, the concept of "ecological culture" is used as a personal characteristic that expresses the formation of a person's socio-ecological experience in the form of knowledge, abilities and skills, as well as a certain level of education. It has been found that in relation to students with intellectual disabilities, the concept of "ecological culture" can be considered as a complex, integrated education, which is implemented in the process of ecological education and upbringing, and includes the formation of a system of elementary ecological ideas, an ecologically conscious attitude to the objects of the surrounding world and environmental behavior skills.

Key words: ecological culture, ecological education, ecological upbringing, children with intellectual disabilities.

Постановка проблеми. В умовах сучасної екологічної кризи актуальною є проблема утвердження у свідомості молодого покоління дбайливої позиції щодо довкілля. Тому пріоритетним напрямом діяльності усіх освітніх установ, в тому числі і в спеціальних освітніх закладах, має бути спрямовано на формування екологічної культури, розвиток уміння приймати відповідальні рішення щодо проблем навколишнього середовища. Особливе місце в системі неперервної екологічної освіти належить початковій школі, оскільки саме цей період у житті дітей особливо сприятливий для формування позитивних установок на взаємодію з природою.

Важливість екологічної освіти і виховання особистості означена в Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа» інших нормативних документах.

Аналіз досліджень і публікацій. Розвитку педагогічної думки в області екологічної освіти багато в чому сприяли видатні просвітителі минулого Я. А. Коменський, Ж. Ж. Руссо, В. А. Дістервег, К. Ушинський, В. Сухомлинський та ін. Основні положення концепції екологічної освіти і виховання учнів розроблені в ряді досліджень. Так, І. Зверев, І. Суравегіна, Н. Мамедов та інші розглядають мету і завдання, принципи і перспективи екологічної освіти і виховання школярів. Проблеми формування мотивів дбайливого ставлення школярів до

природи вивчають Н. Риков, С. Соловйов. Проблеми виховання любові до природи і дбайливого ставлення до неї молодших школярів досліджували В. Мінаєва, С. Новікова, Г. Буковська. На необхідності формування в учнів з інтелектуальними порушеннями елементарних екологічних знань і уявлень наголошується у дослідженнях В. Воронкової, Т. Головіна, Т. Ліфанова, Т. Шевирьова та ін.

Мета статті – розкрити теоретичні аспекти процесу формування екологічної культури в учнів з інтелектуальними порушеннями в ході аналізу науково-методичної, педагогічної, спеціальної, психологічної літератури.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок загарбницьких дій російських військ склалася загроза екологічної катастрофи, тому першочерговою є увага до екологічної культури громадян всього світу та України зокрема. Становлення даного феномена пріоритетним напрямком в психолого-педагогічній теорії і практиці, пов'язане, перш за все, з важкою екологічною ситуацією на нашій планеті. Поняття «екологічної культури» розглянуто в науці з різних точок зору та позицій.

Вперше цей термін був введений в науку культурологом Л. Коганом, який вважав, що «сама культура дозволяє говорити про сталий розвиток, як не про утопію, а реальну перспективу існування людства на Землі». При такому підході даний феномен являє собою новий тип, або новий рівень розвитку культури, яка орієнтована не на споживацьке ставлення до природи, а на пошук нових, більш оптимальних шляхів і механізмів взаємодії з нею. В даному випадку «екологічна культура» виступає як ідеал, до якого потрібно прагнути. Так, екологічна культура по Л. Когану, характеризує спосіб взаємодії суспільства не тільки з природою, але і з соціально-історичним середовищем.

Так, Г. Тарасенко зазначає, що в сучасній науковій літературі відсутнє єдине розуміння поняття екологічної культури. Неоднозначність визначень даного поняття обумовлює наявність в даному терміні таких складових, як «екологія» і «культура», які вже самі по собі припускають складність і велику кількість різних трактувань. Крім цього, багатозначність цього поняття пов'язана з різноманітністю підходів при його вивченні, де за основу беруться різні складові (характеристики), а також міждисциплінарний характер даного поняття. У той же час, можна відзначити існування певного парадокса. Пов'язаний він з тим, що хоча сутнісні характеристики, що перераховуються вченими

різні і не однозначно трактуються ієрархічні зв'язки між виділеними компонентами «екологічної культури», залишається єдиним бачення її практичного призначення [4, с. 171-172].

Розглядаючи екологічну культуру з позиції культурології, В. Крисаченко зазначає, що одним з найважливіших завдань сучасної школи є підвищення екологічної грамотності учнів, озброєння їх навичками економного, дбайливого використання природних ресурсів, формування активної гуманної позиції по відношенню до природи, тобто виховання у школярів екологічної культури. Дослідник визначає екологічну культуру як «усвідомлене ставлення людини до природи, що забезпечує збереження, збагачення навколишнього середовища і створює сприятливі умови для життя і вдосконалення людини» [2]. Іншими словами, на його думку екологічна культура – це міра і спосіб реалізації сутнісних сил людини, екологічної свідомості і мислення в процесі духовного і матеріального освоєння природи, підтримання її цілісності. При цьому формування екологічної культури особистості, автор визначає як процес цілеспрямованого й організованого оволодіння особистістю компонентами екологічної культури, результат освітньої діяльності.

У педагогічній науці поняття «екологічна культура» використовується як особистісна характеристика, що виражає сформованість у людини соціально-екологічного досвіду у вигляді знань, умінь і навичок, а також певний рівень вихованості. До теперішнього часу в педагогічних дослідженнях сформувалися два основних напрямки в дослідженні екологічної культури. Перший пов'язаний з формуванням екологічної культури людини як проблеми освіти. Під екологічною освітою автори розуміють процес навчання знанням, умінням і навичкам в галузі охорони середовища. Пріоритетом другого напрямку досліджень стало вивчення екологічної культури як проблеми виховання.

Таким чином, екологічна освіта та екологічне виховання є синтезом двох відносно незалежних, взаємопроникаючих і взаємодіючих процесів, що мають цільову спрямованість – формування екологічної культури. Їх відмінність полягає в наступному:

1. Найважливішим завданням екологічної освіти є передача підростаючому поколінню культури попередніх поколінь з метою її використання, розвитку на цій основі системи наукових знань, поглядів

і переконань, що забезпечують становлення відповідального ставлення до навколишнього середовища в усіх видах діяльності.

2. Особливістю екологічного виховання є спрямованість на розвиток особистісних якостей, які дозволяють організувати життєдіяльність на основі гармонії інтересів природи, суспільства і людини. Зазначені пріоритети екологічного виховання відображаються в його цілях і завданнях.

О. Дорошко, розглядає екологічну культуру як систему, що складається з трьох великих блоків:

- культура ставлення людини до природи, що відображає екологічні знання, накопичені людством;

- культура ставлення людини до суспільства, інших людей, що відображає діяльнісний початок особистості, принципи організації діяльності на основі знання законів природокористування та можливих наслідків своєї поведінки для інших людей);

- культура ставлення до самого себе (яка виражає особливості внутрішнього світу людини, її особистісну позицію і можливість самостійно приймати рішення, наявність переконань і потреб стосовно навколишнього середовища). Тільки за умови поєднання всіх трьох виділених складових можна говорити про екологічну культуру, культуру, яка регулює взаємодію з навколишнім середовищем [4].

Екологічна культура проявляється і розвивається в реальній діяльності та поведінці. Тому поряд з передачею знань і розвитком емоційної сфери важливим завданням процесу становлення екологічної культури є залучення молоді в екологічно доцільну діяльність, набуття особистістю умінь і навичок взаємодії з природою. Необхідно, щоб зусилля вихователів були спрямовані насамперед на формування у молодих людей прагнення до непрагматичної взаємодії зі світом природи. Це означає спонукати їх до естетичного освоєння природи, пізнавальної діяльності в ній, виховувати потребу в спілкуванні зі світом природи, формувати мотиви охорони природи заради неї самої [1].

Стосовно учнів з інтелектуальними порушеннями поняття «екологічна культура» може розглядатися як складне, інтегроване утворення, яке реалізується в процесі екологічного навчання і виховання, й включає формування системи елементарних екологічних уявлень, екологічно усвідомленого ставлення до об'єктів навколишнього світу та навичок природоохоронної поведінки [3].

Успішність формування екологічної культури учня з інтелектуальними порушеннями залежить від обраної педагогічної системи спільних дій корекційного педагога, спеціального психолога, батьків і самих школярів у процесі діяльності, спілкування і пізнання природи.

Аналіз літературних джерел дає можливість виокремити наступні функції екологічної культури учнів спеціальної школи у процесі навчання:

1) морально-етична – формування норм поведінки на основі пізнання законів, особливостей взаємодії зі світом живого, розгляду питання про вичерпність ресурсів, негативний вплив господарської та промислової діяльності, наукових випробувань;

2) гігієнічна – розуміння значення природи для збереження і зміцнення здоров'я людей, прагнення зберегти сприятливі для життя умови середовища існування;

3) інтегративна – як інтегрований результат навчальної діяльності учнів, пов'язаний із набуттям системи знань, умінь та ціннісних орієнтацій особистості у сфері екологічної діяльності;

4) прогностична – уміння прогнозувати та попереджати наслідки впливу людської діяльності на екологію планети;

5) практична – практичне використання новітніх досягнень людства задля покращення екологічної ситуації.

Висновки. Таким чином, формування екологічної культури в учнів з інтелектуальними порушеннями полягають у використанні певної системи виховних впливів на особистість, необхідних для формування нового типу ставлення до природи, включення системи елементарних екологічних уявлень через призму різних наук, що базуються на реалізації навичок природоохоронної поведінки, активізації адаптивних і резервних можливостей учнів означеної нозології і веде до екологічно усвідомленого ставлення до оточуючого середовища.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у визначенні педагогічних умов формування екологічної культури в учнів початкових класів з інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Казанішена Н. В. Формування професійної готовності вчителя до екологічного виховання учнів : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. 74 с.

2. Крисаченко В. С., Кримський С. Б., Голубець М. А. Екологія і культура. К. : Наукова думка, 2003. 260 с.

3. Миронова С. П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ імені І. Огієнка, 2008. 204 с.

4. Тарасенко Г. С. Естетична цінність природи в системі стратегічних орієнтирів екологічного виховання. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 1. С. 170–177.

Анна ПРОШИНА

студентка 3 курсу

спеціальності 016 Спеціальна освіта

(Олігофренопедагогіка. Логопедія)

Кам'янець-Подільський національний

університет імені Івана Огієнка

Науковий керівник – **Т.О. ДОКУЧИНА**,

канд. пед. наук, доцент

СТИМУЛЮВАННЯ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Стаття присвячена проблемі стимулювання до навчання учнів з інтелектуальними порушеннями. Здійснено теоретичний аналіз проблеми стимулювання до навчання учнів з інтелектуальними порушеннями. Обґрунтовано необхідність застосування стимулювання до навчання дітей з інтелектуальними порушеннями у навчально-виховному процесі. Представлено результати емпіричного дослідження проблеми стимулювання до навчання учнів з інтелектуальними порушеннями.

Ключові слова: методи стимулювання, учнів з інтелектуальними порушеннями, вчителі-дефектологи, навчально-виховна діяльність.

Proshyna A. Features of stimulation to education of students with intellectual disabilities in younger classes

The article is devoted to the problem of stimulating students with intellectual disabilities to study. A theoretical analysis of the problem of stimulating students with intellectual disabilities to study was carried out. The necessity of applying stimulation to the education of children with intellectual disabilities in the educational process is substantiated. The results of an empirical study of the problem of stimulating students with intellectual disabilities to study are presented.

Keywords: methods of stimulation, students with intellectual disabilities, special education teachers, educational activities.

Постановка проблеми. Пізнавальна активність та навчальна мотивація є вагомими чинниками успішності навчальної діяльності, формування яких потребує використання різних засобів та методів стимулювання учнів до навчання. Ефективність стимулювання до навчання учнів з інтелектуальними порушеннями залежить засобів, методів та прийомів, які використовують корекційні педагоги, а також